

УДК: 327(497.11)

Примљено:  
август 2010.

Прихваћено:  
27. 9. 2010.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година VI, vol. 8

Број 2/2010.

стр. 167-204

*Милош Кнежевић\**

## ДИЛЕМЕ СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ О „БЕЗАЛТЕРНАТИВНОЈ“ ЕВРОИНТЕГРАЦИЈИ СРБИЈЕ

### Резиме

*Већ и на први поглед је очигледно колико је савремена „безалтернативна политика“ евроатлантског смера у Србији испуњена недовољно образложеним, хтењима, предрасудама и погрешним уверењима. Декларисана „безалтернативност“ упућује на битна просторна и временска, те процесна и структурна ограничења тако одрешитог приступа. Истицање непостојања могућности било каквог другог спољнополитичког избора указује на епохалну изнудицу и политичку својеволност. У српском случају се, међутим, ради о нечему што суштински надилази уобичајене претпоставке унутрашње и спољне политике, која обележавају „мирније и „обичније“ европске земље. Одатле и дилема да ли је спољнополитичка „безалтернативност“ положаја и пута Србије у међународним односима наметнута или самоизабрана, у приличној мери неуверљива. Но, та неуверљивост, ма колико српска позиција на међународном плану у овом часу била ослабљена, свакако не би требало да значи конформистички одустанак од промишљања на изглед ма-*

\* Институт за политичке студије, Београд

ло вероватних а ипак постојећих алтернатива заговораној „безалтернативности“.

*Кључне речи:* Србија, Косово и Метохија, ЕУ, криза, дипломатија, спољна политика, геополитика, „безалтернативност“, европска идеологија, евроинтеграције, евроатлантизам, неутралност

### 1. Исцрпљујућа криза

На почетку, рецимо нешто оно што се ионако осећа и зна: Србија је већ у Европи! Ововремена српска „Одисеја“ не тиче се, дакле, евроинтеграционе аргонаутике, проналажења скривеног „Златног руна“ Европе. Србија би да што пре уђе у Европску унију, за коју необразовани и неупућени део политичке класе умишља да је Европа у целини, у блиској ретроспективи и далекој перспективи.

У европским дебатама на политичкој сцени Србије, наиме, превладава једна, рекло би се, неразборита истоветност: нетачно поистовећивање Европе као континента, дуге историје, надмоћне културе и узорне цивилизације, са савременом геополитичком творевином Европском унијом. Из основне заблуде, из привиђења подударности прастаре географије Европе и младе геополитике Европске уније - као и рамсфелдовски одређене Старе и нове Европе - проистичу и многе друге фактографске нетачности и политичке фантазије које химерично обележавају савремени режим проевропског дискурса у Србији.<sup>1</sup>

Јер, као што претенциозни западни део Европе у лику ЕУ свакако није у Азији (сулудо је на то и помислити, мада се и то може!), исто тако ни Балкан, ма колико високопроцентно био мултиетничан, мултикултуран и мултиконфесионалан, ипак није географски и историјски, па тиме ни геополитички саставак неког другог континента. Али, једноставни политгеографски силогизам европског Балкана се ретко када

1 О томе: Брдар Милан, *Филозофија у Дишановом писоару*, поглавље „Филозофија и празнина модерне: нова Европа као последњи тампон“, стр. 384-387, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци - Нови Сад, 2002.

доводи до јасног закључка о просторном идентитету, јер се у европском тотализовању Уније ноторне просторне премисе релативизују и занемарују. Из тог интересног подухвата еристичке замене објеката и субјеката евроинтеграција исходе омпотентне амбиције савремене *европске идеологије*.<sup>2</sup>

Већина идеолошких, политичких, партијских, али и научних, тј. теоријских расправа у Србији, у овом часу, води се управо унутар евроентузијастичног и евроманичног референтног система разуђене европске идеологије. Реч, појам и термин „Европа“, у свим замисливим граматичким и семантичким резонанцама, наметнути су као универзална идеаллошка и идеолошка детерминантна проповедног препоручивања политичких актера, али, све више и оних који се у новогворном стилу *евролингва* одлучују на службена а тиме и неприкосновена тумачења европске стварности. Нарочити ризик преузимају они политички аналитичари и (аполитични) синтетичари који се, вођени изистинским критичким идеалима Европе, одваже на преиспитивање грубих и неправедних страна „идеалности“ бриселских циљева. Осим квалификације да су анахрони и архаични, они се излажу ризику хорске медијске поруге због, тобоже, безнадежне заосталости и неспособности разумевања бољитка постмодерних континенталних трендова.

Историјске епохе се мењају док каравани тумача пролазе пустињом времена. Свако мало, на старински начин, у понекој од епохалних оаза настане неко „ново доба“. Ипак, овога пута као да се нешто озбиљно променило у природи раздобља. Сасвим непатетично изречено, једно раздобље се завршило кулминацијом кризе, да би почело друго још увек неодређено, неосмишљено и безимено.

Сагледавање овдашњих унутрашњих околности и њиховог међународног поимања указује на такве политичке неприлике које се, без имало либљења, могу назвати континуалном кризом у континенталним оквирима оживљеног

2 Један од домаћих аутора који се међу првима позабавио појавом и појмом европске идеологије, са страсног критичког становишта пропитивања њене аутентичности, је књижевник, сликар и публициста Драгош Калајић. Видети његову књигу *Европска идеологија*, посебно поглавље „Да ли је Европска унија европска?“, стр. 233-289, „Никола Пашић“, Београд, 2004.

„српског питања“, у у замагљеним контурама „балканског“ и „источног питања“.<sup>3</sup> Пропуштена кроз призму европске идеологије, та удвојена и утројена питања се не оцртавају не-одговорно и само упитно, већ као стално попуњавајући одговори Европе Уније на низ забрињавајућих вакуума моћи који су настали наглим урушавањем континенталног Истока. Реч је, дабоме, о противречној политици европског, тачније речено евроунијског проширења.<sup>4</sup>

Ма колико се приказивала као уобичајна и редовна сметња, Србија је у европској општости одиста посебан европски случај. Несмирене четвртвековне тешкоће (1985-2010) поодавно су изображене у исцрпљујућу кризу која се, на својим ратним врхунцима у последњој деценији прошлог века, испољила као катастрофа. У једном историјском часу, наиме, великој совјетској била је саобразна само на изглед мала југословенска геополитичка катастрофа.

Ненадана криза је, међутим, погодила и континент Европу, поготову Европску унију у којој је други талас економских и финансијских невоља снажно уздрмао јужноевропске земље чланице еврозоне: Шпанију, Португалију и поготову Грчку. Сматра се да евидентирани унутрашњи и спољни дуг поменутих медитеранских земаља надмашује хиљаду милијарди евра. Енормна задуженост, без охрабрујућих показатеља могућег превазилажења опасног стања, побуђује оправдане сумње у квалитет неких европских економија, али и способност бриселских органа да управљају кризом која из темеља потреса евроунијску структуру. Одатле су нове кризне поделе међу чланицама изазвале додатне сумње у крајњи смисао и перспективе Европске уније.<sup>5</sup>

3 Политиколог Јован Базић сматра да постоје четири модерне унутрашње концепције решења српског питања: 1) социјалистичка; 2) радикална; 3) комунистичка и 4) мондијалистичка. О томе, у целисти: Базић Јован, *Српско питање. Политичке концепције решавања српског националног питања*, Службени лист СЦГ - Институт за политичке студије, Београд, 2003.

4 О томе: Степић Миломир, „Геополитичност ширења Уније и положај Србије“, *Српска политичка мисао*, бр. 1, 2010, стр. 17-42

5 О томе: Кнежевић Милош, *Евроскептицизам*, глава „Евроскептицизам у Унији и изван Уније“, стр. 200-201, Заслон, Београд, 2008.

## 2. ЕУтопија кризе

Европа Уније је на часу ЕУтопије! Видљиви час њене кризе је уједно и показни час њене анатомије. Актуелна криза економске и политичке структуре Европе Уније, међутим, као да не дотиче владајући део српске политичке класе која отежане околности у којима се нашла ЕУ тумачи по оптимистичкој инерцији ранијег просперитетног раздобља. Слика европске стварности се усклађује према неумереним евроинтеграционим жељама. Изостаје разборито умањење проевроунијских жеља у складу са препознатим могућностима Уније и Србије.

Декларисана политичка тежња да Србија што пре уђе у Европску унију (а можда и НАТО?) као да заслепљује и заглушује еврожудне српске политичаре. Прегрејани жарким жељама учлањења у надржавну творевину, они у уврнутој перспективи државне кризе Србије не успевају да сагледају конфликтну стварност кризе Уније. Неподударане перцепција кризе у Унији и Србији је, међутим, донекле разумљиво, нарочито са тачке гледишта изобличене психике неумерених жеља политичких елита и квазиелита земаља нечланица, нестрпљивих предкандидата и кандидата.

Две су кризе, у ствари, стара и дуга, и нова и релативно кратка, сливене у једну појачану и проширену кризу. Домаћи политички делатници, међутим, још увек не успевају да разлуче њихове посебне емпиријске видове и активно се поставе према њима.<sup>6</sup> Док се у Србији критичко мишљење кризе тешко пробија кроз дискредитоване неолибералне наслаге, дотле дезилузионисани политичари и експерти у Европској унији не губе време. Они, наиме, покушавају да схвате узроке и појавне облике кризних дешавања у финансијској и економској сфери, не би ли предупредили погоршања која могу опасно да угрозе и саму идеју европског заједништва.

Са друге стране политичког реализма у схватању социоекономских тешкоћа међу земљама чланицама Европске уније, лелуја се политички утопизам брзог ако не и тренутног учлањења Србије у ЕУ. Наивност политичког утопизма, *еутопија* овдашње „роевропске интелигенције“ огледа се у

<sup>6</sup> Видети: Душанић Јован, „Светска економска криза као изговор за погрешну домаћу економску политику“, *Национални интерес*, бр. 1, 2010, стр. 55-80.

хроничном недостатку критичке ауторефлексије, понајпре о поремећеном стању српског друштва и његове полупостојеће економије. Претпоставља се, наиме, да је социјална и економска структура, са припадајућом политичком оплатом, већ довољно зрела за брзо учлањење Србије у ЕУ, иако је већ и на први поглед, стварно стање далеко од потребног нивоа и прописаних стандарда.

Иако већи део српске политичке класе, разврстан у бројне „проевропске странке“, горљиво заступа специфичну српску варијанту европске идеологије, ма колико се проповеднички трудио у том мисионарском прегнућу, ипак не успева да помири властито проевропско становиште са оним тврдокорним европским идеолозима и политичким технолозима, који Србију, не само због текућих кризних околности, него и уопште, не виде као будућег пуноправног члана „европске породице народа“.

У хијерархији перцепција и интерпретација унутар референтног оквира европске идеологије, која настаје као плод сучељавања опажања и тумачења у земљама Уније, превладавају оне које Србију смештају у кафкијански осенчену вишедеценијску пријемну чекаоницу. Како, онда, засладити евродискурс и помирити овдашњи свенадни еврооптимизам и евроентузијазам са чемерним хронополитичким перспективама?

### *3. Недоумице безалтернативности*

У аподиктичној проевроунијској атмосфери већ и на први поглед је очигледно колико је савремена „безалтернативна политика“ евроатлантског смера у Србији испуњена лошим предрасудама и погрешним уверењима. Не само да нису отклоњене основне недоумице око односа геополитичке творевине Европске уније и Европе у историјској, културној и цивилизацијској целини, него није расветљен ни смисао нове улоге НАТО-а. Недоумице око природе међународних односа рађају алтернативе у дипломатском и спољнополитичком деловању. Томе насупрот, обзнањена је „безалтернативна“ спољна политика. Строго декларисано и озваничено својство „безалтернативности“ упућује на њена битна просторна и временска, те процесна и структурна ограничења.

Унутарполитичко истицање непостојања могућности било каквог спољнополитичког избора указује на бројне услове и захтеве, али и епохалну изнудицу и (своје)вољност у тренутном распореду политичких снага.

Изнетој констатацији би се могао упутити приговор да је, опште узевши, свака политичка пракса кондиционирана, да су интеракција, релационизам актера и релативизам вредности и циљева трајна својства сваког политичког феномена. У српском случају се, међутим, ради о нечему што суштински надилази уобичајне претпоставке и ограничења унутрашње и спољне политике, која обележавају неке, на пример, „мирније и „обичније“ европске земље. Одатле и дилема да ли је наречена спољнополитичка „безалтернативност“ пута Србије у међународним односима наметнута или самоизабрана, у приличној мери неуверљива.

Било како било, овдашње ионако обилато геополитичко искуство није нити би требало да буде равнодушно, медитативно и само академско, напротив, оно је већ сада јако заинтересовано, оптерећено и фрустрирано емотивним успоменама, те бројним фобијама и филијама, сентиментима и ресентиманима. Одатле свака озбиљнија геополитичка анализа овдашњих прилика, у сходном теоријском жанру, не може да избегне „слоновско памћење“ скорије и давније јужнословенске и евробалканске прошлости. Заобилажење догађајне историје, уосталом, тешко да може да се оствари приликом опредељивања и сврставања за ову или ону опцију у међународној политици; за НАТО или војну неутралност Србије, на пример?

Мишљење континуалне сада већ двоструко преплетене и појачане кризе, на изванредан начин, постаје потрага за „златним добом“ спасоносне будућности. Оно ружно и трагично што је било, а још увек у потпуности није прошло, јесте тужна повест геополитичке пропасти идеје и праксе међунационалног јужнословенског и националног српског заједништва у оквиру једне али сложене државе. На основу болног искуства епохалне промашености и низа губитака формирана су екстремна стања геополитичке свести: ревизионистичка и реваншистичка мегаломанија и фаталистичка малодушност, нихилистичко самооптуживање и самопотцењивање.<sup>7</sup> Негде

7 О потреби обнављања политичког самопоуздања и сувереног понашања,



између предочених хридина политичког менталитета налази се кривудасти али ипак проходни простор прагматизма и критичког реализма.

Безалтернативност „јединог пута“ у наводном међународном „беспућу“ намеће се споља и изнутра, мада спољашња и унутрашња политичка воља које заговарају кретање по „једином путу“ нису истолике. Спољашња воља то чини из властитих потреба и интереса, вешто бирајући и проналазећи унутрашње политичке актере који могу успешно да спроведу оно што она хоће. С друге стране, унутарполитички актери се до у бескрај прилагођавају захтевима те воље, повијајући се и повинујући, преузимајући и тумачећи њене препоруке и заповести као своје властито опредељење. Наречена „безалтернативност“ се састоји у обавезном и беспоговорном спровођењу претходних хетерономних одлука, без могућности мењања њиховог садржаја и крајњих рокова извршења.

Будући да је у самој сржи политике као људског феномена мноштво искрсавајућих опција, те разних повољних и неповољних могућности избора, стање безалтернативности о коме се у политичком животу савремене Србије толико распреда, свакако није узорно демократско обележје модерне и постмодерне политике, него ситуациони облик изнудице, предмодерни режим волунтаристичке медијске дискурзивности.

Где год је и када год је на делу модерна политика, ту су и бројне алтернативе. Када изостану алтернативе, када се указује и понавља да их нема, да су превазиђене, отпале или нестале, да је политика сведена на једну једину (не)могућност, на једно и једног који то једно заступа и оличава - на делу је *неутрализација политичког*.<sup>8</sup> У лишености алтернатива замире политички плурализам, да би се у атмосфери обнављања политичког монизма размахале *антиполитика, трансполитика, метаполитика, постполитика*, како год.

---

видети: Кнежевић Милош, „Суверенизам. Епохални одговор на клијентистичка посртања Србије“, недељник *Печат*, 16. април 2010, бр. 110, стр. 34-35.

8 Консултовати: *Норма и одлука. Карл Шмит и његови критичари*, Карл Шмит, „Појам политичког“, глава „Доба неутрализација и деполитизација“, поглавље „Ступњеви неутрализације и деполитизације“, стр. 63-69, избор Слободан Самарџић, „Филип Вишњић“, Београд, 2001.



Слобода политичког избора, тј. онтогенетска алтернативност политичког је у самој сржи демократије као културне и цивилизацијске тековине. Примењено на могућности геополитичког избора Србије између Истока и Запада, те спољнополитичких и дипломатских опција, улажења у савезе и савезништва, то значи да је опредељујућу одлуку о приклањању и припадању потребно донети слободним избором биначног тела јасно видљивим демократским путем. Тиме би се отклонила стварна или привидна конфузија око српских националних и државних интереса, али и начела медијски обликована безалтернативна монолитност, тобоже једне једине проевроунијске воље Србије.

#### *4. Аутономна и хетерономна политика*

Није потребно уложити одвише труда да би се досегао увид како је и колико је савремена политичка Србија сапета замислима ино-цртача мапа наручених од дизајнера региона. Србија је под надзором воље надмоћних геополитичких чинилаца, које пре свих оличава експанзивни и још увек доминантни евроамерички свет. Та неслободна формативна сапетост је лако уочљива фундаментална контрадикција актуелног српског међународног положаја. Одатле се противречна природа проблемског поља у коме обитава оовремена Србија нужно рефлектује на аналитичку, компаративну и интерпретативну ситуацију.

Анализом се, наиме, могу препознати две прилично различите али, по свему судећи, симултане димензије геополитичких околности у којима се налази Србија:

1) *Аутономна* - са овим или оним степеном слободе у спољнополитичком промишљању, одлучивању и деловању, у којој се граде осећаји и сазнања о могућностима избора подечних, повољних и корисних алтернатива. При том, наречена аутономна димензија може да се схвати двојако, као:

а) колико-толико изборена самосвојност властитог политичког одлучивања и деловања у односу према надмоћној и натурајућој вољи, и

б) допуштена, али туђом вољом ограничена слобода избора опција и маневрисања између бројних услова и ограничења које та наметљива воља испоставља.

У оба изложена случаја евроамерички чинилац Србију третира, тачније речено трпи, у неравноправном, тј. инфериорном статусу као полупобеђену или, ако се хоће, полупоражену земљу. Надмоћна воља, дакле, кроз глобалистичку идео-оптику функционалне просторне и временске хегемоније Запада, предочене димензије колико-толико сачуване националне и државне самосвојности Србије, третира као полупостојеће и у великој глобалној игри, крајњем случају ирелевантне;

2) *хетерономна* – без имало слободе у спољнополитичком одлучивању, у задатим условима лишености слободног избора подесних, повољних и корисних алтернатива. У овој скрушеној политичкој димензији изостаје осећај и сазнање слободног избора опција и солуција. Унутрашња и спољна политика које се „воде“, у ствари се ослањају на испостављене услове, успостављена ограничења и забране, уз јавно и тајно преузете обавезе спровођења и извршења. Одатле се хетерономија унутрашње и спољне политике у вишеструкој транзицији, сведеној на низ одступајућих реакција, огледа у стешњеној и поводљивој формули „избора најмањег зла“, те непрестаног прилагођавања и уподобљавања спољашњим, наводно вишим, али несумњиво јачим хетерономним циљевима.

\*

Туробни осећај да је Србија у историјском смислу оштећена и поражена земља камуфлира се прагматичним указивањем на „реалполитику“ која се, тобоже увиђавно, ослања на „нову реалност“ коју је зарад властитог спаса, наводно, неизбежно прихватити. На изглед саморазумљиви декор несамосталне политике сачињава мноштво наметнутих норми, процедура и стандарда, које је у прописаним роковима потребно испунити. „Потреба“ не исходи из властитих порива и интереса, она је у ствари усвојена обавеза у облику прихваћеног морања.<sup>9</sup> Исто тако, претерано бојажљива увиђавност,

9 Историчар Бранко Радун нема високо мишљење о актуелној српској политици: „Притисци око прихватња Еулекса, око формирања ‘подобне владе’ и око ‘војвођанске аутономије’, као и око ‘довршавања сарадње са Хагом’ јесу део истог процеса сламања отпора Србије и легализације агресије из деведесетих. Кад Србија коначно прихвати кривицу за бомбардовање кроз

која се преобзирно испољава према надмоћној вољи јачега, на тачки прихватања по сопствене интересе нежељеног и штрудливог, преображава се у послушност и покорност према тудорима - *клијентизам*.

### 5. *Опречна тумачења властитог положаја*

Актери на српској политичкој сцени не разабирају спољнополитички и геополитички положај Србије на истоветан начин. Они карту Европе гледају из различитих углова и различитим апаратом вида. Док једни зуре у европски Запад оличен у ЕУ, други осматрају Стари континент на Истоку и у целини. Њихови европски погледи се једвна укрштају. Штавише, зривави опажај Европе – *перцептивни евроинтеграциони стробизам српске политичке класе* – исходи у дуплом лику бар две донекле одвојене али и помешане Европе; Европе Уније и онога што је несумњиво европско а сигурно није унијско. Нажалост, идеолошка зривавост српске политичке елите одавно је довела до подвајања, ниподаштавања и међусобног искључивања.

Нису, међутим, видљиве само странпутичне размирице око стварног положаја Србије, него су упадљива и неслагања око надлежности и улоге најважнијих чинилаца у усаглашавању дипломатских ставова, креирању одредница спољне политике и утврђивању темељних геополитичких опција.

Ипак, постоји ли или не постоји спољна политика Србије је мање-више артифицијелно питање. Спољна политика Србије свакако постоји, она је видљива, јер свака иоле независна држава има сопствену спољну политику, отуда је неприлично и нетачно тврдити да је Србија нема. Недоумице, међутим, настају око степена њене практичне и теоријске конзистентности и историјске оправданости.<sup>10</sup>

---

медијско испирање мозга, кад 'хашка истина' постане непорецива, кад власт прихвати 'институције Косова' (и без формалног признања), кад почнемо молити за улазак у НАТО, онда и нећемо имати право да кажемо да је то био неправедни рат и да је на снази окупација дела територије Србије." Радун Бранко, „НАТО кампања на годишњицу бомбардовања“. Адреса: <http://www.slobodanjovanovic.org/2009/04/04/nato-kampanja-na>

10 На питање има ли Србија спољну политику, аналитичар Владимир Глигоров сматра да одговор зависи од испуњења више услова: „1) Постоје ли циљеви којима се тежи (услов пожељности); 2) постоје ли средства којима се

Условљена, несамосталана и зависна спољна политика на унутарполитичком плану се опажа и тумачи на два опречна начина:

1) *Прагматично самозаваравање*. Са једне стране су они функционишући политички одлучиоци, делатници и тумачи који текућу српску политику, у њеним унутрашњим и спољним димензијама, са већим или мањим степеном (само)заваравања, објашњавају као низ слободних што значи ничим условљених одлука и опредељења. Иако притиснути тешким бременом споља постављених услова, захтева и ултиматума, они свој тескобни и надзирани положај приказују као наводно већ изабрану евроатлантску алтернативу о којој, после тобоже слободног избора, није потребна расправа, нити нека друга, битно различита, рецимо евроазијска или евронеутралистичка ривалска могућност. Такви тумачи и делатници су у већини уверени да друге, рецимо моралније, корисније и боље спољне политике од оне која се практикује кроз актуелну дипломатију, заправо ни нема, нити може да буде.

Поменуте тумаче потребно је разликовати од оних који чак и такву спољну политику Србије не сматрају довољно западно опредељеном, па на матрици *апсолутног евроатлантизма* траже корекције, тј. одрицања од било каквог отпора спољашњим условљавањима и захтевима. Штавише, овдашњи *НАТО-апсолутисти* те захтеве најчешће доживљавају и истичу као сопствена уверења. Да ли су у питању одиста оригинална становишта, или пукe трансмисије туђе воље, није тешко закључити. Довољно је само анализирати време, место и начине пласирања таквих становишта па сагледати вазалске домете поменуте „самосвојности“.<sup>11</sup>

---

ти циљеви могу остварити (услов остваривости); 3) не постоји несагласност међу циљевима (услов доследности); 4) не постоји неразрешиви сукоб са другим међународним чиниоцима од којих остварење тих циљева зависи (услов равнотеже). Српска спољна политика не задовољава ниједан од ових услова.“ Глигоров Владимир, „Бесциљна спољна политика“, 23. март 2008. Адреса: [http://www.pescanik.net/index2.php?option=com\\_content&task=v](http://www.pescanik.net/index2.php?option=com_content&task=v)

11 Најречитију илустрацију „когнитивног авангардизма“ тзв. нове стварности пружа политичар Чедомир Јовановић. Сматрајући да је „спољна политика Србије у овом моменту насукана на препреке које је сама поставила“, лидер ЛДП-а се залаже за „нову политику према Косову“, „вредносни рез“ и, напослетку, „дисконтинуитет“ у односу на ранију и садашњу српску политику према јужној покрајини, али и ЕУ, САД и, нарочито, НАТО. Јова-

Проблем са спољнополитичким једноумљем оцртаног типа у реалном политичком животу, међутим, настаје из два темељна разлога:

а) Заговорници и заступници једносмерног и неповратног евроатлантизма, у ствари, не могу да докажу да је пуноважна одлука о безалтернативном спољнополитичком евроатлантском избору Србије икада и игде донета, на било који легалан начин, а поготову у легалној и легитимној, тј. демократској процедури.<sup>12</sup> Чини се као да актери на политичкој сцени делују опуштено и без довољних образложења, на основу неког непознатог, прећутног и тајног савезничког, тачније речено пронатовског обећања.

Спољнополитички евроатлантизам се, једноставно речено, приписује као обавезно кретање у једном смеру и неизбежна судбина међународног положаја и трасе сарадње и савезништва Србије; савезничка судбина која не подложе дијалошком оспоравању, а још мање суштинском мењању. Европа Уније и Америка су, без обзира на конкретне тешкоће у међусобном опхођењу и опречне интересе у региону и блиском суседству, при овом типу априористичког расуђивања, једина алтернатива српске спољне политике – јарко светло на крају мрачног транзитно/транзиционог тунела. У трансатлантској заједници сагледава се најзад пронађено топло и угодно уточиште, *есхатон* после одвећ дугог српског спољнополитичког лутања. Уз предочену апорију „неминовног опредељења“, указује се и додатни, рекло би се не мање тежак временски проблем;

б) предрасудни спољнополитички априористи и „безалтернативци“, као самопредстављени врхунски, стари и нови „прагматичари“ и „реалисти“, нису кадри да увере идеолошке опоненте и политичке ривале да су њихове европ-

---

новић Чедомир, „Србији је потребан политички преокрет“, Адреса: <http://www.portalanalitika.me/politika/licnosti/9823--srbiji-je-potreban>

12 О постојању спољнополитичког консензуса испољена су, додуше, и нешто другачија мишљења. Филозоф Светозар Стојановић је, рецимо, приметио да је о основним питањима спољне политике Србије у Скупштини постигнута „демократска, патриотска и проевропска мегавећина“. По суду недавно преминулог филозофа, консензуална воља „мегавећине“ требало је да се преточи у веродостојну Декларацију. О томе: Светозар Стојановић, „Спољна политика Србије на силметини“, објављено 31. марта 2010. Адреса: <http://www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/spoljna-politika-srbije>

ске тежње и атлантске жеље, у тој мери реалистичне, да би могле да буду остварене у неком разборито догледном року. Евроатлантска обећања се, наиме, протежу у знатно дужим временским деоницама од преосталог мандатског времена нестрпљивих српских политичара, па је њихово испуњење немогуће дочекати у мандату и на власти. У црнохуморном преплету имагинарних временских перспектива „далековидних“ интегратора и још неинтегрисаних кратковидних (пред) кандидата, одвија се занимљива али надасве заморна геополитичка бурлеска.

Политичари који ће владати још једва две-три године, у преосталом времену не могу да остваре оно што су, свесрдно усвајајући евроатлантска обећања, и сами патетично обећали грађанима, тј. бирачима. Ма како и колико прорачунавали, они, нажалост или на срећу, сасвим извесно, неће испунити дата обећања! Из временске провалије између тренутног интеграционог хтења и бескрајног времена његовог испуњења извире фрустрациона неуверљивост актуелних евроентузијаста.

Споља обећано и унутра прихваћено *Велико обећање* увелико превазилази редовне четворогодишње изборне циклусе и размерава се хронополитичким дужинама раздобља и епоха. Ко је, уосталом, већ данас са било каквом сигурношћу кадар да обећа да ће нешто политички извесно да се догоди за двадесет, тридесет или педесет година? Или, што је још бизарније и опскурније, у времену после завршетка наших живота!?

Оно што је по инерцији видљиво, а можда и могуће, тиче се кратких и догледних рокова: следеће године, евентуално периода до краја добијеног мандата, али никако онога што следи у следећих пет или десет година. Ма колики се труд улагао, толико дуге секвенце не могу егзактно да се предвиде. Зато данајска понуда вишедеценијске чекаоничке будућности Србије најпре може да се схвати као олака и лакома *футуристичка дамогочија*.

Напред речено, односи се на „метафизичку“, боље речено метахроничку, увелико заморну скаску о уласку Републике Србије у Европску унију. Она у категоријама политичке теологије подсећа на причу о уласку рај. Рајском обећању ЕУ, међутим, недостају „српски праведници“. Јер, већина па-

косних и злурадих еврократа Србију и Србе доживљава као неокајане и некажњене кривце.

Тако је, што исувише добро знамо, нескривеној српској жудњи тренутног прикључења ЕУ и НАТО, од политократа ЕУ и НАТО надодато и обзнањено вишегодишње одлагање уласка Србије у западне интеграције. Створена је парадоксална атмосфера истовременог интеграционог привлачења и одбијања. Реч је о разочаравајућој упорности „неузвраћене љубави“ оног геополитичког објекта (који је, по свему судећи, Србија) који на сваки начин жели да се допадне и умили западном синтетичком геополитичком субјекту, који га опет безосећајно одгурује на маргине простора и времена; који га неће, бар не онаквог какав је „реметилачки“ био и какав је непоћудно тренутно, а поготову не онаквог какав жели да буде, мимо турске воље дизајнера;

2) Укратко, са друге стране парадоксалне интеграционе приче су они проређени делатници и тумачи који текућу спољну политику Србије, у обе збивајуће збуњујуће димензије, са много мање самообмана и без јаког зачина интеграционих илузија, објашњавају као низ наметнутих и изнуђених одлука и опредељења. Будући да не пристају и не прихватају споља наметане услове и ограничења, такви критички и скептички усмерени тумачи указују на могућност да се текућа политика српског естаблишмента схвати само као реализација једне од више могућих унутарполитичких и спољнополитичких алтернатива. Панданском политичком монизму они супротстављају могући избор између „првог“ (западног), „другог“ (источног) и Трећег пута политичке и војне неутралности, на основу више логички и емпиријски разабраних опција што, уједно, означава моралну потврду изворног политичког плурализма као врела демократије.

### *6. Споља вођена спољна политика*

Није неважно где се одлучује о спољној политици једне земље, да ли се одлучује у самој земљи, или изван ње? Ако се одлучује у земљи, важно је да ли се одлуке доносе самостално, на црти препознатих и одређених националних и државних интереса, или „у комуникацији“, „интерактивно“, „кооперативно“, уз „консултације“, или, што је тачнији



али и болнији израз - колаборатерски. Реч је о превасходној безбедносној дилеми, примарној топици спољнополитичког одлучивања која указује на постојање или непостојање националне и државне независности.

Најгора могућност по опстанак једне земље је када се њена спољна политика не креира у земљи него негде изван ње. У таквим случајевима, земље тог типа ни не исказују сопствену безбедносну дилему, а спољнополитичких недумица нема јер су своју судбину предале у руке других од којих зависи њихова сопствена (не)безбедност. Тада и најнезнатнија међународна повијања могу да изазову ломљења и сукобе унутар земље.

У диктаторским и компрадорским земљама заосталог и извитопереног капитализма и зависним клијентистичким држава спољна политика се практично ни не води, већ се деловањем страних амбасадора у функцији помесних гувернера, послушно преузимају и извршавају споља формиране одлуке. Иако формално постоје спољнополитички ресори и дипломатија, у марионетским режимима много важнију улогу играју страни „консултанти“, „посматрачи“, „посредници“, „контролори“, „цивилни администратори“ и „кризни менаџери“. Реч је, дабоме, о преименованим рецидивима колонијалне праксе у периферним и slabим државама светског система.

Земље заостале и недовршене транзиције, које су (пред) кандидати за улазак у западне политичке, економске и војне алијансе су у сличном положају. Због отворене тежње укључивања у западни свет њихове спољне политике су адаптиране условима и захтевима интеграционих субјеката. Недовршене транзиционе земље, међу којима је и Србија, вишкове „спремности на сарадњу“, предусретљивости и прилежности, као и будуће дисциплине и лојалности, исказују кроз „реформе“, али и непрестано испуњавање серије посебно постављених услова.

Овај полуклијентизам се у делу „посвећене“ политичке елите третира као реформска спремност на модернизацију, док се код критичара тумачи као одрицање од суверености и запалост у стање деградирајуће зависности. Евроентузијастички модернизацију изједначавају са европеизацијом, док евроскептици у мисионарском и репресивном типу „модер-

низације“ препознају класичне механизме доминације, хегемоније и неоколонијализма.

### 7. Унутрашње дилеме спољне политике

Унутрашњи аспекти спољнополитичке дилеме исказују ризик да се генерална оријентација земље профилише у извануставном простору. Постоји опасност да се спољна политика одређује и води мимо важећих норми, процедура и надлежних институција политичког система, на произвољном лидерском, партијском или парипартијском нивоу лобиста, интересних група и котерија, или, у изопаченим криптополитичким захватима, без неопходног демократског дијалога и, у крајњој инстанци, референдумског изјашњавања грађана.

Од посебног значаја је уочљива тежња ка персонализовању српске спољне политике у лику тренутно најмоћнијег актера на политичкој сцени. У две протекле деценије то се на различите начине догодило у три наврата, током политичке владавине Слободана Милошевића, Зорана Ђинђића и Бориса Тадића.

Краткотрајни лидер Зоран Ђинђић је, попут свог нешто дуговечнијег претходника, такође подлегао изазовима концентрације моћи и власти, практикујући становиште суверене модернизацијске диктатуре. Примена таквог политичког концепта одразила се и на спољну политику земље.<sup>13</sup> Уколико је, вршећи предтранзициони (транзитни) аутократски *властизам*, Милошевић направио отклон према класичним идеологијама левице,<sup>14</sup> утолико је Ђинђић својим декретистичким прагматизмом у оквирима олигархијског ДОС-а,

13 Филозоф Александар Молнар сматра да је, борећи се против модернизацијским тековинама превазиђене и ретроградне традиционалистичке политике, Зоран Ђинђић: „доживео пораз од једног њеног вида (оваплоћеног у ‘националном либерализму’ из чијег је крила касније настао Митровдански устав), док је он сам постепено афирмисао њен други вид – диктатуру“. Молнар Александар, „Шмитова идеја суверене диктатуре у делима Зорана Ђинђића“. Адреса: [http://www.pescanik.net/index2php?option=com\\_content&task](http://www.pescanik.net/index2php?option=com_content&task)

14 Видети, детаљније: Кнежевић Милош, *Подељена моћ. Огледи из политикологије превишепартизма*, глава „Милошевићево раздобље: изгубљени простори - прошла времена“, поглавље, *Властизам као идеологија*“, стр. 39-40, НСП, Београд, 2006.

то учинио у још већој мери.<sup>15</sup> Управо је Ђинђић прави аутор спољнополитичког назора о безусловности и неизбежности „уласка Србије у Европу“ па је, у евроентузијастичном и евроманичном смислу, управо он идејни творац овдашње касније разрасле безалтернативне „европске идеологије“. Садашњи спољнополитички актери у Србији су само, у мањој или већој, мери преузели и „осавременили“ Ђинђићеве визије „европске Србије“.

Склоност ка измештању спољнополитичког одлучивања изван процедура и институција предвиђених Уставом, још увек није отклоњена. Разлог томе је двојак: политичка пракса у Србији није престала да бива оптерећена патерналистичким реликтима „газдинског“ и „шефовског“ волунтаризма, па се у плуралистичком разигравању редовно дешавају вансистемске концентрације моћи. Власт сабрана у рукама једне политичке личности испоставља се као унутрашња адреса моћи. С друге стране, моћ на унутрашњој адреси ништа не значи уколико истовремено не исказује своја легитимациона својства према ближем окружењу и свету. Тако се, заправо, као друго лице унутарполитичке моћи, испоставља президентички спољнополитичко представљање актуелно најјаче политичке фигуре. Председничка фигура, у балканским координатама малодржавног президентичализма, аранжира амбијент, ствара дипломатску атмосферу, одређује генералне и партикуларне правце, као и конкретне потезе спољнополитичког одлучивања.

Скорашње политичко искуство Србије, међутим, указује да, без обзира на важећи политички систем, Устав и законе, у једном склопу прилика, на формалној и неформалној адреси моћи може да буде председник државе, други пут премијер, а у условима кохабитације и председник и премијер. Исто тако, без обзира на уставне ингеренције, личности

15 Александар Молнар, такође, сматра да је Зоран Ђинђић заузео дистанцу према свим „пропалим идеологијама 20. века“: југословенству, комунизму и национализму, али да је, такође, одбацио и идеокопусе либерализма, социјалдемократије и модерног конзервативизма. По не сасвим оригиналном Молнарвом закључку, Ђинђић је прокламовао модернизацијски реформизам - прагматизам - са кључним циљем приближавања општем историјском току Запада и прикључења Европској унији. Молнар Александар, „Шмитова идеја суверене диктатуре у делима Зорана Ђинђића“. Адреса: [http://www.pscanik.net/index2php2?optioun=com\\_conetent&task](http://www.pscanik.net/index2php2?optioun=com_conetent&task)

на поменутиим положајима могу да буду маргинализоване и неутралисане, „замрзнуте“, па чак и искључене из процеса формирања ставова и доношења спољнополитичких одлука.<sup>16</sup>

У зависности од реалне снаге и утицаја, али и међусобног односа политичких фигура, акценат моћи и спољнополитичког одлучивања се помера. Када су кључне личности из домена спољне политике у поремећеним односима ривалства, на граници трпељивости, или, што је још горе, у отвореном унутаркоалиционом сукобу, спољна политика и дипломатија земље трпе озбиљне штете. Штавише, у таквим случајевима могу да се догоде упадљиве неусклађености па и збуњујуће противречности у спољнополитичком наступу укључених актера.

### *8. Дипломатија фингиране одлучности*

Но, без обзира на склад и несклад спољнополитичких приступа, смерова, идеја и идеологија, у преувиђавној и бојажљивој спољној политици исказује се ризик да се, уз фингирано неслагање и отпор, тобоже уз доста мука и на крају, ипак „реалистично“ и „прагматично“ подлегне политици хашког, бриселског, берлинског, лондонског и вашингтонског ултиматизовања, заснованог на доживљају и одређењу Србије као поражене али још недотучене клијентистичке земље.

Иходи да је спољнополитички прагматизам, интониран колебањем и попустљивошћу, заправо, „налегање на руду“ евроатлантске политике.

О томе сведоче бизарне опаксе овдашњих доплота да је у спољнополитичким односима Србије са својим западним „партнерима“ постигнута „сагласност у свему, осим око проблема Косова“. Као да је могуће постићи сагласност у ичему у отвореном проблему територијалног интегритета и суверености Србије, ако се прећути и скрајне ампутација и окупација КиМ? Томе треба додати дипломатску пажљивост, „ход

16 О апсолутном пасивизовању „непоћудника“ сведочи случај после октобарских промена 2000. године „претеклог“ председника Србије Милана Милутиновића који је „остављен на миру“ до „природног“ заврштека мандата, али лишен било каквог утицаја, комуникација, медијског присуства и јавног деловања.

по јајима“ у настојању да се „нетактичним потезима не љуте наши пријатељи“, нарочито међу онима који су се много пута осведочили као начелни и стварни противници политике Србије.

Спољнополитичка и дипломатска „формула“, наслеђена из Милошевићевих а дорађена у досовским и постодосовским временима, гласи, отприлике, овако:

а) спочетка се пружа жилав отпор, уз одбијање свих предлога;

б) онда се, под све јачим притиском, ипак слушају аргументи противника;

в) затим отпочиње преиспитивање, релативизовање и самооспоравање властитих ставова, у ствари, конфузно колебање око даљег заступања првобитног становишта;

г) потом се, уз бројна довијања, „увиђавно“ уважава мање важан део противничких аргумената и предлога;

д) да би се, уз тврдњу да се напokon дошло до „решења“, усвајају и преостали и много важнији захтеви противничке стране која тим чином престаје да буде ривал и опонент. У овом стадијуму најчешће се даје и уступа више него што се тражило;

ђ) најзад, уступање, одустанак од почетних ставова, препуштање вољи противника и властити пораз приказује се као обострано разложни компромис и тактичка победа, да би се на крају;

е) само ако неко приупита, потсећало на покушаје пружањем одлучног отпора; да се у томе можда није до краја успело, али да је то била једина реална могућност, нарочито са становишта поступања по савести и придржавања морала.

Приказана низлазна, у ствари, стрмоглава, за понеке и „компромисна“ путања спољнополитичке тактике „прво нећу - онда хоћу“, у многоме потсећа на „миротворну“ тактику „немешања и раздвајања“, коју је ЈНА на катастрофалан начин „стани - крени“ практиковала у југословенским сецесионим сукобима.

У случају српске спољне политике колебљивост се не испољава на почетку већ у средини процеса преговарања и одлучивања. По свему судећи, одлучност на почетку, како се спољнополитички процес развија, све више губи својства јасне и чврсте воље и поступно се преображава у малоду-

шност и колебање које се, на послетку, изопачава у клонуће, безвољност, одустанак од сопствених и усвајање супротних тј. противничких становишта као сопствених. Та метаморфоза од хтења ка нехтењу,<sup>17</sup> од воље ка маловољи и невољи, на основу неодољивог дејства „више силе“, у изнуђеном кретању од сопственог до туђег „као сопственог“, карактерише, нажалост, српску спољну политику у сваком оном случају у коме није одолела притисцима, и своје неодолевање потом приказивала као реалполитички прагматизам.

### *9. Неизграђена спољна политика*

Речено је да Србија, попут других земаља, има спољну политику. У политичком и научном мњењу чест је, међутим, приговор да Србија нема довољно изграђену спољнополитичку стратегију, њој саображену дипломатију, али ни јасно препознате краткорочне и дугорочне геополитичке циљеве. Виспренији аналитичари истичу да је српска дипломатија једнодимензионална; да не зна одакле „ветар дува“; да недовољно разазнаје различите стране света; да не препознаје нове типове моћи и новоникле глобалне силе; да јој се наивно привиђа само Запад у који жели да се уклопи, па је због тога непромишљено „сва јаја ставила у једну корпу“ (Владислав Јовановић).

Извор незадовољства стањем заштите националних и државних интереса налази се у непрестаним међународним и спољнополитичким тешкоћама које постјугословенска Србија, уз све улагане напоре, ипак не успева да надиђе. Но, и поред тога што Србији у овом часу недостају један Јован Ристић, Милован Миловановић или Никола Пашић, не може се

17 Она може да се изрази у виду каламбура: Хоћемо оно што можемо, а можемо само оно што нам дозвољавају. Не дају нам оно што би можда и могли, само када би смо то одиста хтели. А нећкамо се јер смо обзирни. Обазривост настаје из страха од пораза. Поражени су немоћни - непоражени изван борбе имају још мало моћи. Безвољност је безвласност. Зато пристајемо на оно што од нас траже други. Саглашавамо се са оним што, у ствари, нећемо. Од накнадног пристајања обликујемо своју вољу. Тако изгледа као да на крају хоћемо оно што желимо, а да то нисмо знали на почетку. Наше мало „нећу“ најзад постаје наше велико „Хоћу“, на привремено одушевљење онога који је наметнуо своју вољу. Заједно са њим одушевљени смо и ми што је сукоб изглађен и што смо се најзад допали онима који нам ионако нису благонаклони.

рећи да у потпуности изостају настојања да Србија изгради солиднију и перспективнију спољнополитичку позицију. Да ли у томе успева, сасвим друго је питање?

Спољна политика једне земље најчешће се памти по личностима који је заговарају и спроводе. У савременој Србији посткохабитационе фазе (поменуте спољнополитичке тријаде: Коштуница - Тадић - Драшковић) практикује се специфични (полу)председнички систем. Будући да потичу из исте коалиције на власти, премијер Мирко Цветковић и ресорни министар иностраних послова Вук Јеремић не поседују изворни политички капацитет, па тиме не исказују ни довољно самосталане спољнополитичке маневарске способности.

Президенцијализам који у другом мандату оличава Борис Тадић свакако је у много чему другачији од онога који је примењиван у дванаестогодишњем Милошевићевом раздобљу. У једном битном својству, међутим, скоро да нема разлике, а то је концентрација моћи одлучивања коју српски председник испољава у домену спољне политике земље. Борис Тадић, наиме, у највећој мери детерминише форму и садржину актуелне српске спољне политике и дипломатије, али и избор кључних геополитичких и геоекономских циљева.

### *10. Лична детерминанта политике „Четири стуба“*

Да ће председничку функцију вршити много изразитије управо на спољнополитичком плану представљања државе, Борис Тадић је наговестио већ у свој инаугуралном говору у лето 2004. године. Прва оријентациона рекогниција важности великих сила била је тројака: „Данас су наши спољнополитички приоритети: европске интеграције, добросуседство, као и уједначени односи са три центрипеталне тачке светске политике: Бриселом, Вашингтоном и Москвом.“<sup>18</sup>

Борис Тадић је у свом полазишту у исту раван значаја ставио: Европску унију, односе у региону и однос Србије

18 Борис Тадић, „Говор на инаугурацији 2004.“, одржаној у згради Новог двора 11. јула 2004. у Београду. Адреса: <http://www.predsednik.rs/mwc/print.asp?g=2006121021633&lng=cat>



према великим силама. У том часу, додуше, Тадић је препознао трио а не квартет великих сила. Све снажнију и све утицајнију Кину српском спољнополитичком избору Тадић ће прикључити касније. У дипломатским акцијама и билатералним сусретима који су уследили, „четворостубачном квартету“ највећих српски председник ће придружити и Немачку, Француску, Италију и Турску. Концепт „Четири стуба“ српске спољне политике остаће ће, међутим, препознатљиво али и критиковано обележје Тадићеве спољнополитичке доктрине до данас.<sup>19</sup>

Поред тога, Тадић је вршио додатна прилагођавања, редефиниције и преформулације спољнополитичких циљева Србије. Тако је, рецимо, јануара 2009. године као приоритете српске спољне политике истакао: а) одбрану територијалног интегритета и суверенитета земље; б) јачање регионалне сарадње и в) успостављање водеће улоге Србије на Западном Балкану.<sup>20</sup>

Предвиђајући коначни улазак Србије у ЕУ на стогодишњицу почетка Првог светског рата, „јубиларне“ 2014. године, Борис Тадић је на тзв. амбасадорској конференцији, одржаној 5. јануара 2010. у палати „Србија“, истакао да су приоритети српске спољне политике: а) приближавање Србије Европској унији; б) очување територијалног интегритета и суверенитета; в) јачање регионалне сарадње и добросуседских односа, и г) јачање економске дипломатије.<sup>21</sup>

19 Тако је некадашњи министар спољних послова Живадин Јовановић критички приметио: „Логично је да развој добрих односа са Бриселом, Москвом, Пекингом и нормализација односа са Вашингтоном, поред суседа, буде међу приоритетима спољне политике Србије. Али, ако је реч о стубовима није логично да се они траже изван Србије, поготову, не на начин који сугерише исту ‘носивост’, исти значај и допринос тих тзв. стубова виталним интересима Србије и српског народа. Стубови сваке стратегије па и стратегије спољне политике налазе се унутар Србије.“ Јовановић Живадин, „Спољна политика Србије“, 4. фебруар 2010. Адреса: <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/spoljna-politika-srbije>

20 Колумниста Драгољуб Жарковић је негативним тоновима осликао спољну политику „Четири стуба“ и дипломатске напоре Србије да се прикаже као регионални лидер, штавише „велесила“ на Балкану. У ту сврху оцртао је локални „покрет отпора“ Хрватске, БиХ, Македоније и Црне Горе српским хтењима било каквог предњачења на Полуострву. Видети: [http://www.cam.ch/srpska\\_spoljna\\_politika](http://www.cam.ch/srpska_spoljna_politika)

21 Тадић Борис, „Четири приоритета спољне политике“, 5. јануар 2010. Адреса: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/srbija>

У ствари, могло би се рећи да у актуелној српској спољној политици коју одређује Борис Тадић а спроводи Вук Јеремић, осим:

а) примарне оријентације на ЕУ, суседне земље балканског региона и највеће силе, те;

б) спољне политике „Четири стуба“, у односу на мега-силе ЕУ, САД, Русију и Кину, постоје још два смера приближавања и ослањања;

в) условно речено, на не тако слаба „четири стубића“ регионалних сила - Немачке, Француске, Италије и Турске, и најзад;

г) на земље такозване европске „квинте“ у које спадају Немачка, Француска, Велика Британија, Италија и Шпанија.

Очигледно да у очима српске дипломатије скоро свака већа и снажнија земља у регионалним и глобалним односима представља изузетно важног и пожељног партнера. Неселективност у придевању стратешког партнерства увећала је број земаља са којим Србија жели блиске односе што, уједно, никако не значи да је тиме и остварен жељени квалитет тих односа. Напротив, неке од тих земаља, без обзира на српско доказивање доброћудности, мирољубивости и лојалности, и даље испољавају одбојан и арогантан став према хтењима Србије.

## *II. Врсте и могућности избора и редослед интеграција*

На основу реченог није одвише тешко закључити да је потребно избећи замку интерферирања две ризичне димензије тобожњег унутарполитичког и спољнополитичког разрешења дилеме правца и циља интеграције. Потребно је, наиме, пре свега имати у виду да је спољнополитичка дилема Србије епохална, историјска и геополитичка, и да управо на том плану треба да се превазиђе дипломатским средствима. То уједно значи да дилема није задата у краткорочним, хитним и ексклузивним западним оквирима скученог „избора“ унапред трасираних нијанси мање-више истог, већ да има и друге компоненте бирања одиста различитог, а то су *неутрализам* и *суверенизам*, или, и *Исток* и *Запад* у модерним и постмодерним варијацијама.

Имајући у виду еволутивне садржаје и облике спољнополитичке безбедносне дилеме и три нивоа артикулације међународних односа (дипломатија, спољна политика и геополитика) корисно је оцртати испремештане и помућене интеграционе опције Србије, у односу на ближе и даље окружење. При том је упутно разликовати уопштено прокламоване спољнополитичке смерове, често противречно маркиране „стратешке партнере“, утилитарно означене „тачке ослонаца“ и „највеће“ и „искушане српске пријатеље“, од уставноправно предвиђене процедуре избора политичких и правно уобличених оријентација, типова интеграција, врсте партнерстава и алијанси.

Но, и поред дипломатског и медијског разгранавања смерова, те истицања нивоа, планова, тачака ослонаца и различитих великих и малих земаља, које макар на декларативном плану очигледно не мањкају, изложени спољнополитички плурализам је, у најмању руку, подложен пропитивању. Иако међу петнаестак великих и средњих сила има и оних које нису у склопу доминантног Запада међу којима су, рецимо Русија, Кина и Турска, ипак, на сваком од оцртаних нивоа у актуелном српском спољнополитичком бирању, доминирају мање или веће земље евроамеричке, тј. евроатлантске геополитичке заједнице. Тиме се, упркос реторичком плурализовању опција, заправо, оцртава *спољнополитички монизам* виртуелног опредељења пре реалног опредељења, унапред изабране опције без нужне дијалогске а мотом и практичне алтернативе.<sup>22</sup>

Стварни дијалог о могућим спољнополитичким опцијама би, вероватно, угрозио „базалтернативни“ избор једне једине. Као сигурни продукт дијалога више испостављених спољнополитичких алтернатива би, опет, у складу са препознатим националним и државним интересима Србије, наговестиле реалполитичке и моралне приоритете, чиме би постао јасан редослед њиховог остварења.

22 Супротно предоченом, филозоф Светозар Стојановић је почетком 2010. године сматрао да се српска спољна политика „све више диверсификује јер све одлучније напушта усмерење ка САД и њиховим НАТО савезницима као једином ослонцу.“ Стојановић Светозар, „Спољна политика Србије на силометини“, објављено 31. марта 2010. Адреса: <http://www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/spoljna-politika-srbije>

Напоследку, препознавање и процена озбиљности и интеграционе вероватноће одувек се вршило према низу рационалних мерила. Мерило интеграције може да буде статичко или динамичко стање односа; одложена или дефинитивна неинтеграција (неутралност за коју је погрешно рећи да је спољнополитички аутизам или „изолација“);<sup>23</sup> место, положај, границе и простор субјекта интеграције; начин, врста и облик интеграције (економска, политичка, војна, културна, црквена), итд.

На тој основи указују се основне опције или модуси: *status quo*; неутралност (политичка и војна, тзв. Трећи пут); евроинтегризам; евроатлантизам; русоинтегризам (словенско евроазијство); реоријентализација (исламско евроазијство, исламоинтегризам); балканство (не и балканизам) и, напоследку, мимикрични неојугославизам.<sup>24</sup>

## 12. Парадокс евроатлантских интеграција

Када се каже „интеграција“ у Србији се најпре помисли на Европу, и то онај блештави део Европе која, без икаквих територијалних и културно-цивилизацијских резерви, припада Унији. „Улазак“ или „прикључење“ Европи је скоро аутоматски одјек речи „интеграција“. Мало ко прво помисли на интеграцију Косова и Метохије у територијални састав Србије. Реинтеграција КиМ у Србију је напросто у другом плану. Она као да долази знатно касније, или уопште не долази у обзир. Прикључити Србију нечему или некоме ЕУ или НАТО, свеједно, европеизација - својеврсна *еуизација* и на-тоизација – на то се одмах помишља, а не на прикључење Србији онога што јој је неправедно одузето. И као да једно није повезано са другим, да је толико различито, да неупитно постоји одвојено.

23 А то, рекло би се по лобистичкој дужности, управо чини председник Атлантског савеза у Србији Владан Живуловић. Критикујући „емотивне тврдолинијаше“ који су, како вели „заговарајући изолацију“ и политику „свој на своме“, спремни да „једу корење“. Живуловић каже: „Изолација која је популарно названа ‘неутралност’“. Живуловић Владан, „Интерес Србије да уђе у НАТО је економија“, анкета дневника Политика, 20. јануар 2001.

24 Конкрети облици могућих интеграција, тј. спољнополитичких алтернатива Србије разрађени су у поглављу које је због дужине текста изостављено. Потпуни текст биће доступан у књизи која је припремљена за штампу.

Зашто би, у било ком погледу, укључивање Србије у ЕУ или НАТО било важније од укључивања КиМ у Србију? Шта се у политичкој и политизованој Србији више уважава, цени и вреднује: бриселска Унија и НАТО, или Косово и Метохија? Или је недоумица о политичкој чежњи и тежњи, романтична конструкција? Јер, у међународним односима, како се подвлачи, не би смеле да делују емоције него интереси! Ипак, има аналитичара који још увек евентуалне српске интеграције посматрају кроз емотивну и етичку призму, а за њих би натоизовање Србије било неморалан чин.<sup>25</sup>

Шта је, уосталом, за Србију са моралне тачке гледишта важније, повратити одузето или, одузет губитком, славодобитно бити унет међу одузимаће и тиме признати територијално и политичко одузимање? Или је обоје само ствар пуне политичке технологије, што значи деесенцијализовано и „морално неутрално“? Или, пак, важи нешто узнемирујуће друго: на прагматичном интеграционом тасу Косово спрам Европе, за ваљускајући део српске политичке класе и културне елите, као да више није важно?

Негаторима права Србије на територијални интегритет, евроентузијастима и натофилима губитак Косова је засењен вајним „добитком Европе“. Ко, уосталом, кога и колико добија и придобија? Ко самерава добитке и губитке; ко изводи завршну геополитичку рачуницу? Као да оновремена Србија обећаним чланством у Унији добија будућу Европу, без обзира што је пре тога иста та Унија вољом већине чланица болно оштетила Србију. После трговине (српским) интересима ЕУ допушта благу могућност „убрзане интеграције“ Србије. Поменуто је како Брисел то наговештава у шаљивом периоду нешто краћем од недогледа, али не допушта ни помисао на реинтеграцију КиМ у Србију. Непопустљива ЕУ, дакле, спо-

25 Историчар Бранко Радун вели: „Уласком у НАТО показујемо себи и свету да немамо ни мало самопоштовања, да пристајемо на сецесију Косова и Метохије, и да аминујемо разбијање Србије. Какав имиџ би имала Србија у свету као земља када би ушла у војни савез који ју је бомбардовао, захтевајући од ње да прихвати ампутацију дела своје територије, и то дела који представља колевку њеног идентитета? Били би, заиста, најгори народ ако би после свега ишли по свету ратујући као амерички плаћеници, а при том игнорисали терор над Србима јужне Покрајине... Били би тада најгора земља на свету која заслужује презир.“ Радун Бранко, „НАТО лобисти желе одвајање Србије и Русије“, 11. мај 2009. Адреса: <http://www.slobodanjanovic.org/2009/11/05/nato-lobisti>

радишно и допушта и не допушта, али, у сваком конкретном случају, супротно од реалних српских интереса.

Зато се за савремену Србију феномен интеграције, у сингулару и плуралу, али и у начелу, не исказује као формално-логички и реалополитички усклађена одгонетка замршеног српског хронотопа у постјугословенској епохи. Напротив, жељене евроатлантске интеграције у Србији изазивају нове недоумице. Оне се, заправо исказују кроз дилеме, као проблемски склоп на граници спољнополитичког и геополитичког парадокса.

### 13. Ултимативно признање

Трауматизована и територијално начета Србија свакако није стандардна и хармонична држава, каква би требало да буде као препознати кандидат за пријем у Европску унију. У Унију су до сада улазиле само оне европске земље које су успеле да реше све граничне и територијалне проблеме, као и тешкоће са националним мањинама. Са Србијом то није случај, али не зато што је она изазвала регионалне невоље, него стога што је управо садашњи интеграциони актер ЕУ (заједно са Америком) претходно делимично дезинтегрисао Србију, одузимајући јој КиМ.<sup>26</sup>

У евроамеричком акту националне и државне дезинтеграције Србије садржан је савремени парадокс евроатлантских интеграција континенталне земље Србије која не излази ни на једно море. Анализа тог епохално деструктивног чина је у толикој мери неопходна, да би без ње разумевање иритирајуће амбивалентног српског положаја било немогуће.

Поновимо: евроатлантским интергационим тежњама дела политичке класе у Србији претходила је, такође, евроатлантска дезинтеграција српске државе! Да ли је, онда, реч о истој врсти, облику и темпу интеграције којима се, у овом часу, званично и незванично тежи? Одговор није тежак: замишљена и жуђена евроинтеграција Србије не означава могућност потребне реинтеграције Србије на читавом државном

26 О томе: Кнежевић Милош, „Српске и европске муке са Косовом. Клијентизам у маскарној теорији и пракси“, стр. 91-158, ауторски део у зборнику Досије КиМ. Српско сведочанство, коаутори зборника Јово Марковић и Горан Буцак, „Пешић и синови“, Београд, 2010.

простору. Две врсте или облика интеграције су реторичким маневром раздвојене као тобоже различити спољнополитички и дипломатски процеси.

Редослед интеграција по сврсисходној важности је, дабоме, лидерски, странчарски и поданички поремећен, заправо обрнут. Тако је настала апсурдна слика: тежи се, хоће се, жели се улазак у Европу Уније, а онда, ваљда после тога, и повратак Косова и Метохије у састав Србије. Спољашња интеграција и унутрашња реинтеграција Србије су нелогично и усиљено подељена питања, стављена на два, како се претпоставља, никада укрштајућа до невидима паралелна дипломатска колосека.

Док се званична српска политика коалиције ЗЕС одрекла могућности да спољашњу интеграцију Србије у евроатлантске структуре условљава претходном унутрашњом реинтеграцијом своје територије и обнове пуне суверности на њој, дотле евроамеричка страна потребу српског признања лажне државе *Republica Kosova* чува као дипломатски адут, тачније речено, пресудну изнудицу коју ће, сасвим извесно, умешно да искористи у неком следећем подесном тренутку.

Не треба бити посебно видовит па установити да се ближи час у коме ће „узвишени српски пријатељи“ од Србије одлучно захтевати признање независности Косова. Уручење ултиматума српског признања албанске НАТО-креатуре детерминисани је исход дводеценијске евроамеричке телеологије пребликовања Србије у посткомунистичком периоду. Са тим, више него извесним, заповедним чином, у непосредној будућности нико не би смео да буде изненађен!

Имагинарна стварност је у очима и умовима политичких *новопрагматичара*, међутим, другачија. Јер, српска страна се још увек јалово нада да њен (не)увиђавни евроамерички „партнер“ ни у једном будућем времену неће посегнути за тако одурним ултиматумом. Подгревање узалудних надања те врсте свакако нису заснована на негативном дводеценијском искуству евроамеричког ултимативног приступа „српском питању“, тј. Србима у целини и Србији као држави посебно. Зато српски дипломати и политичари, и сами разједани сталним сумњама и неверицама, одреда ритуално понављају да никада неће признати независност Косова.



Рутинизовање таквог става је, међутим, у нескладу са сталним дипломатским помацима које чини косовска страна. Уз издашну помоћ својих евроамеричких лобиста и татора, „Косовари“ се, у разним сусретним формулама и под разним маскирним именима, све више појављује на регионалној и континенталној дипломатској сцени као „леgitимни представници“ полупризнате државолике творевине. Срби и Албанци се гурају за исти дипломатски сто, различитим поводима и под различитим, тобоже прихватљивим етикетама. Тако се продубљује недоумица око одрживости пропагираног спољнополитичког става „И Европа и Косово“. Тим више, што се све јаче интеграционо условљавање и обавезивање врши са само једне, а зна се са које - евроамеричке стране.

#### 14. Пацифизам и натоизам

Декаденцију обележава мирољубивост, не као живодајна и блажена заљубљеност у ненасиље, пасторалне пределе харомоничне и просперитетне политике, него као реторички исказ стварне немоћи да се нарасле тешкоће реше политиком која своју уверљивост црпи из привредне снаге и духовне самосвојности. У историјским фазама опадања, нажалост, долази до дезоријентације и загубљености, клонућа и малодушности. Не исходи само криза из илузија, него и илузије исходе из несхваћене кризе.

Прокламовани српски пацифизам био би прихватљив када би актери у окружењу Србије, пре свих велике силе и оружане снаге стациониране на Косову, такође, били стварни пацифисти. Пошто они у напетој атмосфери „контроле мира“ (а у ствари, окупације КиМ), сваким даном и сваким потезом, то нису, једнострано обзнањена постконфликтна мирољубивост Србије у умовима оних који су непрезањем од сваковрсног насиља показали своју заљубљеност у сукобе, не означава само стимулативно сазнање да Србија ниуком случају никога неће да нападне, него да неће ни да се брани ако од било кога ма када буде нападнута. Шта је у таквом случају са Војском Србије и правом на самоодбрану?<sup>27</sup>

Да ли је стварно реч о неселективном а тиме и неутемељеном пацифизму? Који је крајњи домет једностране и „ни-

27 Не претвара ли се легитимно право на самоодбрану (раз)оружане Србије у право на самообману да може да се одбрани од других и себе саме?

чим изазване“ српске мирољубивости у вишестрано омраженом и ратољубивом свету? Да ли је на делу изградња пацифистичке спољнополитичке идеологије Србије, на „мирољубивом“ Балкану и у Европи као првом „континенту мира“?

Колико је српски спољнополитички пацифизам у складу са жељом натољубивог дела српске политичке класе да уђе у војни савез НАТО? Или се глобални милитаризам НАТО уклапа у локални пацифизам Србије? Или, пак, „миротворни“ НАТО треба пацификовану Србију; или се у Србији уопште не препознаје милитаристичка, белицистичка и комбативна природа идеологије и праксе натоизма?

Најзад, да ли се магистрализовани српски пацифизам, у оквирима прагматичне легалистичке спољне политике, уклапа у маргинализовани војни неутрализам, или је, пак, управо натоизам а не неутрализам, сагласан са пацифизмом, тј. мирољубивошћу? Каква је то НАТО-м изазвана и натоизирана мирољубивост? Апсурдно: савременим српским мирољубцима као да више одговарају евроамеричке војне авантуре у Азији и Африци, и „нова цивилна улога НАТО“, него смирена и смирујућа позиција војне нутралности?!<sup>28</sup>

### *15. Значења и домети мирољубивости*

Напоследку, да ли је Србија кроз интензивну дипломатију поводом здруженог проблема Косова и Европе Уније синхронизовала сопствена оперативна, тактичка и стратешка становишта са све упадљивијим променама односа снага у свету и померању тежишта планетарне моћи са трансатлантског на евроазијско, тј. пацифичко подручје?

Апоретика српске спољне политике огледа се у начину разумевања међународних односа и најдубљих стратешких и геополитичких интереса Србије. Прокламује се, наиме, да постауторитарна, демократизирана и мирољубива Србија из разних и уверљивих разлога нипошто не жели да уђе у

28 Историчар Бранко Радун је препознао парадокс: „Србија је уморна од ратова и ратови јој више нису потребни. Ми желимо мир и просперитет, а не нове ратове, нарочито не ратовање у туђим ратовима. Имали смо довољно погибља и мајмање нам је потребно да на Сурчин слећу мртвачки ковчези са телима наших момака погинулих по белосветским ратиштима, за туђе интересе.“ Радун Бранко, „НАТО лобисти желе одвајање Србије и Русије“, 11. мај 2009. Адреса: <http://www.slobodanjovanovic.org/2009/11/05/nato-lobisti>

конфронтацију са великим силама, поготову не са водећим: Сједињеним Америчким Државама, Великом Британијом, Француском, Немачком, Турском, нити са ЕУ и НАТО.

Спољнополитичком циљу и истакнутом идеалу несуклобности Србије са „светом“ свакако не може да се приговори. Зашто би у растерећеним и непротивречним међународним приликама Србија, на пример, била у икаквом сукобу са земљама европске „квинте“? Или са најјачим, са Америком „преко океана“ и Немачком која ионако доминира на делу континента западно од Русије? Са најјачима на глобалном плану је потребно сарађивати, бити њихов савезник, од њих црпети снагу, добијати подстреке и подршку. Међутим, разложна полазишта у остварењу таквих односа нису само просперитетне и хармоничне прилике, него и позитиван, а можда и благонаклон став великих сила, пре свих Евроамерике према Србији.

Да ли су најактивније и највеће силе евроамеричког света, вођене сопственим интересима, равнодушне, благонаклоне или немилосрдне према Србији? Шта се догађа ако благонаклон, па чак и непристрасан став изостаје, ако га напросто нема!? Шта ако према Србији на поменутом делу глобуса још увек владају поодавно или у скоријем времену формирану рђави стереотипи, негативне емоције, јаке антипатије? Да је Србија, рецимо, „сироче“ и „ружно паче“, непослушна и непоуздана у сарадњи са јачима, вечити реметилац „коначно нацртаних мапа“, сметња у постизању регионалне стабилности и мира, итд.

Најзад, шта ако је Србија која, како се понавља, не жели конфронтације, у жељи да заштити властите националне и државне интересе, већ забраздила у конфронтације са оним чиниоцима моћи који те интересе одричу и не признају!? Није ли на делу *спољнополитички мазохизам*: хоће се прихватање, допадање и коегзистенција са онима који арогантно оспоравају, одбацују, игноришу и потцењују Србију. Евроатлантским безалтернативним екслузивизмом се отвара простор за трпљења и неправде свих врста. Демонстрирање једностране интеграционе жеље, такође, омогућује и даје оправдања за различита условљавања која су знатно гора од евентуалног односа према мање страсно опредељеној Србији.

Србија, која је већ у дубоком сукобу са ЕУ и Америком око статуса Косова и Метохије, не жели, дакле, да буде у сукобу око пријема у ЕУ и, можда, у НАТО. Савремена Србија жели да избегне сукобе који је одавно нису мимоишли и из којих, по свему судећи, скоро неће изаћи.

Србија, дакле, жели да буде у хармонији а не у конфлику са великим силама, да са њима што више сарађује, кооперише и колаборира, да им буде прихватљив и поуздан савезник, али да, истовремено, не одступи од својих животних националних и државних интереса. Да не одступи од онога од чега је те исте силе приморавају да одступи; да се не одрекне од онога од чега захтевају да се одрекне. Подсети-мо, друго, „позитивно“ лице предочене двострано оријентисане фигуре српске спољне политике јесте да Србија тежи да оствари кандидатску сарадњу, тј. интеграцију у ЕУ и НАТО, а да при том, такође, заштити и испуни своје виталне националне и државне интереса. Не одрицати се сопствених националних и државних интереса: на изглед ништа разумљивије и логичније, истинитије и моралније.

Прагматичко заснивање овог приступа није у признању и истицању опречних политичких алтернатива, могућности достизања једног и немогућности достизања другог, тј. искључивом „или-или“ односу, него у раздвајању проблема, својеврсној *менталној сецесији*, спољнополитичкој шизоидности и неуверљивом реторичком укидању очигледне проблемске повезаности. На делу је, заправо, неутрализовање стварних геополитичких супротности путем реторичког укидања спољнополитичких супротности и противречности у демагошком депроблематизовању. У домену неутрализујуће логике приказаног типа спољнополитичког закључивања, прокламовани однос Србије према кључним проблемима би, уместо „или-или“ био „и-и“, то јест „и једно и друго“. Чак и ако не може, јер се не дозвољава, јер је у том погледу немогуће, ипак: *и једно и друго!*?

### *16. Косово и Европа: један а не два проблема*

Уколико се изврши емпиријско конкретизовање апстрактне и непроблемске спољнополитичке „и-и“ логике, то би значило да је у једном делу владајуће политичке елите

уврежено уверење да је напредак одиста могућ у разрешењу оба највећа политичка проблема која опхрвавају данашњу Србију: реинтеграције покрајине Косово и Метохија у састав Републике Србије и пријема Србије са КиМ у њој у ЕУ, а можда и у НАТО. Али, како ствари на међународном плану у овом часу стоје, оба спољнополитичка проблема, тј. циља не само да нису међусобно раздвојена и удаљена него их је, по свему судећи, због њихове снажно похрване супротности немогуће истовремено постићи.<sup>29</sup>

ЕУ и САД, Србија и Косово су проблемском клинчу. Стварни проблеми одређења финалног статуса КиМ и перспективе пријема Србије у ЕУ налазе се у повезаном, тачније речено неразлучном историјском просторно/временском склопу. Још сугестивније изречено: самопрокламована лажна држава *Republica Kosova* и стварна наддржава Европа Уније чине за Србију један а не два проблема, тако да им је неопходно јединствено а не одвојено приступати.

Ма колико била жељена као доброхотно интеграционо окриље, ЕУ је за Србију у овом часу конфронтирајући чинилац, упадљиви актер проблема а не љупки и симпатични протагониста његовог разрешења. То стога што је управо ЕУ заједно са Америком (скупно и појединачно), а не неко други, историјски генерисала сецесију Косова од Србије. Србија се суочава са три, за сада, непомирљива противника: ЕУ САД и косовским Албанцима. Србија је у тешкој проблемској ситуацији „три против једног“! Конфликт у контурама епохалног слома, који је генерисала и упорно одржава евроамеричка страна, користећи Албанце, никако није „неспоразум“, јер свака заинтересована страна тачно зна шта хоће, укључујући и средишне бриселске органе ЕУ који подржавају независност Косова од Србије.

29 Збирна “И-И” политика „Косово и Европа“, својим спољнополитичким прагматизмом двостране или двоструке моућности, потсећа на друге опозитне а можда и диспаратне парове из сфера унутрашње и спољне политике, економије, културе, медија и сл. Пример за то су истовремена ослањања на Обаму и Медведева; Грчку и Турску; Абудлаха Гула (тј. Хариса Силајџића) и Милорада Додига; муфтије Зукорлића и Зилкића; ММФ и „сопствене снаге“; Егзит и Гучу, итд. Биће да су на делу покушаји дипломатске „пацификације“ и „хармонизације“ грубих супротности збиље, чији општи ментални оквир представља прагматично уверење да је, без већих политичких штета, могуће једновремено, непротивречно и неконфликтно остварење „и једног и другог“.

Неспоразума, такође, нема ни са Америком која је отворени албански инструктор и финансијер, што значи и геополитички и војни заштитник. Конфликт евроамеричких и српских начела и становишта, политика и морала, везаних за процену домета идентитета, интегритета и суверености Србије, не може се прикрити реторичким и семантичким акробацијама у вишесмисленим дипломатским формулацијама, јер је тај конфликт више него стваран у геополитичким и историјским димензијама.

\*

Можда би ЕУ, напослетку, могла да постане чинилац разрешења српско/албанског проблема само ако би коренито променила темељно, што значи ретроспективно и перспективно негативан став према српским националним и државним интересима. Али, евентуална промена става ЕУ према „српском питању“, са становишта геополитичких константи довољно дугог трајања и савремених геопол-варијабли западног света према европском Истоку и Југоистоку, у овом часу, мало је вероватно и наивно очекивање.<sup>30</sup>

Са становишта збивања политике у реалном историјском времену и политике времена, тј. активног обликовања остварљивог хронополитичког редоследа, највероватније је да коњуktivна спољна политика Србије, која се огледа у настојањима примене начела „и једно и друго“ – „И Косово и Европа“ - не само да тренутно није могућа, него да нема ни дугорочну перспективу остварења.

Предочене супротности и противречности „и-и“ логике граде *еунијски парадокс Србије*. Утопичним просторним, тј. територијалним аспектима овдашњег евроатлантизма саобразна је *спољнополитичка ухронија* - европско време Србије које реално недостаје.

30 Слично мисли и филозоф Миле Савић: „Приступање овој алијанси би могло доћи на дневни ред једино под условом да Србија радикално редефинише сопствени државни интегритет, или да САД и НАТО радикално измене политику према Србији, што је мало вероватно.“ Савић Миле, „Одговор критичарима војне неутралности“, (2007) Адреса: [http://www.dss.rs/pages/blog-article.php?id=4790&preview\\_co](http://www.dss.rs/pages/blog-article.php?id=4790&preview_co)

---

*Литература*

- Аврамов Смиља, *Алтернативни модел светске заједнице*, Нова Европа и Евро, Београд, 2005.
- Аврамовић Зоран, *Родомрсци, (О једном делу српских политичара и интелектуалаца од 1990. до 2009.)*, Култура полиса - Графомаркетинг, Нови Сад, 2009.
- Антонић Слободан, *Срби и Евросрби*, Чигоја штампа, Београд, 2007.
- Бодрожичић Ђуро, *Национална држава*, Српска књижевна задруга, Београд, 2008.
- Брдар Милан, *Српска транзициона Илијада. Апорије демократског преображаја Србије у геополитичком контексту*, Стилос, Нови Сад, 2007.
- Видојевић Зоран, *Демократија на заласку. Ауторитарно тоталитарна претња*, Службени гласник – Институт друштвених наука, Београд, 2010.
- Ђинђић Зоран, *Србија у Европи. Ауторски текстови и интервјуи*, ТАНЈУГ, Београд, 2004.
- Елементи стратегије спољне политике Србије*, Институт за међународну политику и привреду, зборник, приредили Едита Стојић и Слободан Јанковић, Београд, 2008.
- Јовановић Владислав, *Рат који се могао се могао избећи. У вртлогу југословенске кризе*, Нолит, Београд, 2008.
- Кљакић Љубомир, *Студије будућности 1987-2004*, Народна књига, Београд – Алфа, Београд, 2005.
- Кнежевић Милош, *Европа иза лимеса*, Слободна књига, Београд, 2001.
- Кнежевић Милош, *Моћ Запада, Нова стара Европа I*, „Мали Немо“, Панчево, 2004.
- Кнежевић Милош, *Евроскептицизам. Где је Европа? III евроскептичких фрагмената*, Заслон, Београд, 2008.
- Кнежевић Милош, *Србија и Русија. Савремене геоекономске и геополитичке дилеме*, ИПС, Београд, 2009.
- Ковачевић Живорад, *Америка и распад Југославије*, „Филип Вишњић“ – Факултет политичких наука, Београд, 2007.



- Коштуница Војислав, *Одбрана Косова*, „Филип Вишњић“, Београд, 2008.
- Милошевић Зоран, *Свет без Запада, Прилог проучавању политичких процеса у свету и у Србији*, Слободан П Универзитет, Бијељина, 2010.
- Overy Richard, *Atlas of the 20th Century History*, Colinn's Books, London, 2005.
- Примаков Евгеније, *Свет без Русије? Чему води политичка кратковидост*, Службени гласник – Факултет безбедности, Београд, 2010.
- Самарцић Слободан, *Градња и разградња државе. Србија у суочењу са Европом од октобра 2000*, „Филип Вишњић“, Београд, 2008.
- Сорош Џорџ, *Криза глобалног капитализма. Угрожено отворено друштво*, Самиздат Б 92, Београд, 1999.
- Степић Миломир, *У Вртлогу балканизације. Политичко-географски положај и фрагментираност српских земаља*, Службени лист СРЈ - Институт за геополитичке студије, Београд, 2001.

*Milos Knezevic*

*DILEMMAS OF FOREIGN POLITICS - ON  
“NO- ALTERNATIVE” EURO-INTEGRATIONS  
OF SERBIA*

*Summary*

*Even on a first sight it is obvious to notice how much a current “no-alternative politics” of Euro-Atlantic orientation in Serbia has been filled with insufficiently explained ambitions, preconceptions and wrong believes. Such declared “non-alternativeness” refers to fundamental (substantial) spatial and time, process and structural limitations of such energetic approach. Emphasis of non-existence of the possibility for any other choice in foreign politics underlines an epochal extortion and political arbitrariness. However, in the case of Serbia this is something that substantially exceeds common postulations of domestic and foreign politics, as it is the case with “more peaceful” and*

---

*“more common” European states. Therefore a dilemma whether the “non-alternativeness” in foreign politics regarding the status and orientation of Serbia in international relations is enforced or a self-elected one seems to be quite unconvincing one. However, this inconclusiveness, no matter how much the position of Serbia has been weakened on international scene at the moment, certainly should not imply a conformist abandonment of elaboration of seemingly not so possible but still existing alternatives to the advocated “non-alternativeness”.*

*Key Words: Serbia, Kosovo and Metohija, EC, crisis, diplomacy, foreign politics, geo-politics, “non-alternativeness”, European ideology, Euro-integrations, Euro-Atlantism, neutrality*